

ОБЩЕСТВОТО НА ЗНАНИЕТО И ХУМАНИЗМЪТ НА XXI ВЕК – ДИЛЕМА ИЛИ ИМПЕРАТИВ ЗА РАЗВИТИЕТО НА СТРАНАТА В ЕПОХАТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ 4.0

Антон Банков

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Геостратегическата среда продължава да се развива и да се влияе от непредвидими и динамични политически, икономически, социални и научно-технологични процеси. Дълбоката трансформация на света и развитието на страната преминават през гъвкаво и адекватно изграждане на потенциал, базиран на икономика на знанието, демократични ценности и хуманизъм, които да гарантират икономически и социален прогрес на страната и обществото.

Ключови думи: среда на сигурност, развитие на страната, глобализация, икономика на знанието, хуманизъм.

Въведение

Глобалната промяна, свързана с епохата на глобализация 4.0, започва в началото на XXI век. Световното развитие се характеризира с качествена промяна, изразяваща се в технологична глобализация, глобални корпорации, нови глобални пазари, междувизиционни конфликти, глобална култура, информационно общество и икономика на знанието. Така глобалната промяна се превръща в най-дълбоката социална, най-обхватната политико-икономическа и най-радикалната творческа промяна, основана върху нови начини на дейност, нови знания, енергии, технологии, транспортни и съобщителни средства, предприятия, училища, закони, политики и структури. Цялостното преобразование на обществото се извършва в условията на нарастваща международна икономическа взаимозависимост между всички страни, сфери на дейност и управленски равнища. От друга страна, това включва характеристика на промените в международния бизнес, международните отношения, международната икономическа политика, икономическата роля на държавата, партньорствата между частни и обществени предприятия, ролята на обществените организации и др. Значението на глобализацията се състои в това, че хората от втората половина на XX и началото на XXI век са първите поколения, които осъществяват дълбока и мащабна обществена, икономическа, политическа и културна промяна в целия свят.

Историческото значение на новата глобална епоха за бъдещето е основа за създаване на условия за изграждането на свят на мира, свободата, справедливостта, разбирателството и сътрудничеството между хората от различни цивилизации, всички те основани на хуманността.

Изхождайки от основната тема на доклада, формулирам следната работна теза: дилема или императив за развитието на страната в епохата на глобализация 4.0 са обществото на знанието и хуманизмът в наши дни. Същите могат да осъществяват развитието и прогреса на страната, при условие че успеем да ги имплементираме във вътрешната си и външната среда на действие, което от своя страна дава структурирано предимство и осъществяване на стратегиите, концепциите и визиите ни за развитие. В контекста на казаното дотук защитавам тезата, че „обществото на знанието и хуманизма“ е неделим императив, гарант за успеха и просперитета на нашето общество. Основните сили, движещи епохата на глобализацията, са времето, пространството и знанието и в моя доклад защитавам твърдението, че ако се съобразяваме с централната роля на тези мотори на прогреса, в съчетание с правилата и нормите на хуманността, ще сме подготвени за утрешния ден.

Същността на хуманизма е описана от философа Барух Спиноза¹, който пише: „Мирът не е липса на война, това е добродетел, състояние на духа, склонност към доброжелателност, увереност, справедливост“. Това твърдение може да бъде прието като основен компас, който трябва да приспособим към реалностите на нашето време. Съвременното общество, изправено пред безпрецедентни и непредвидими предизвикателства, се намира в един век, в който прогресът му е поставен на изпитание. Заплахата за провал произлиза от самия успех на глобализацията – процес, който свързва всички части на планетата в сложна мрежа от икономически, социални и културни отношения. Климатичните промени, загубата на биоразнообразие, замърсяването на океаните, глобалните икономически и финансови спадове, изчезващите култури, социалните катаклизми и новите форми на конфликти – всичко това води до парадоксална история, в света липсва хармония.

Основна теза

Основните измерения на прогреса на обществото и света се определят от начина на използване, разпределяне и създаване на жизнени ресурси. Производството на XXI век е напълно зависимо от факторите време, знания, информация, предприемчивост и иновативност. Учените сравняват тяхното значение като структурни

фактори с това на писмеността, защото те осигуряват абсолютни предимства.

Управлението на знанието е основен компонент и фактор за икономическо развитие в съвременното общество и националната държава. То обхваща не само структурирането на знанието и неговото систематизиране в образователните и научните институции, но също така поддържане на висока степен на обвързаност между тези институти и субекти от реалната икономика и разбира се, мениджмънта на знанието и информацията от ръководителя до работника. Дефинирайки така тази тясна корелация, лесно можем да достигнем до извода, че знанието в съвременното информационно общество и инвестирането в нови технологии и знания чрез научна и развойна дейност са ключът към стимулиране на икономическото развитие в страната и регионите. Държавният административен капацитет, образователните институции и частните компании е необходимо да поддържат системата за управление на информацията и знанието си в състояние, което да гарантира устойчиво регионално и глобално развитие на България.

Антитеза

От една страна, чрез обществото на знанието и хуманизма се създават необходимото доверие и конкуренция за производство и транспорт на енергийни суровини, изграждат се общи енергийни мрежи, транспортни мрежи, системи за сигурност, технологични паркове, научноизследователски пространства и др. В съответствие с тях корпорациите създават нови тясно специализирани управленски структури, стратегически съюзи и глобални мрежи от независими предприятия за подоставки и услуги. По този начин те съчетават стратегиите и механизмите с цел осъществяване на изгодни корпоративни операции, включително чрез пряко обвързване на частното инвестиране с разширяване на партньорските публично-частни партньорства, и по този начин създават собствена икономика на знанието. Това води до екзистенциалния въпрос за съществуването и развитието на националните държави. Готови ли сме да изградиме общо бъдеще в условия на споделяне на знания и конкуренция в глобалната епоха 4.0? Някои експерти по национална и икономическа сигурност биха споделили опит и знания и биха очертали „мрачна“ картина на създаването и съгласуването на стратегиите и визиите за развитие на страната спрямо съюзните, корпоративните и частните такива, и биха били прави.

От друга страна, на практика се натрупват отрицателни ефекти на екстернализация. Чрез предприемаческата си дейност корпорациите

преодоляват пазарни и непазарни ограничения и прехвърлят върху държавите и конкурентите разходи за структурни промени, норми на обучение, трудности при решаването на социални проблеми и прилагането на еконорми, хуманизъм и др. (променят смисъла на нормалното – създават ново „нормално“).

Методология на изследването

Основната цел на доклада е да се изследва връзката между икономиката на знанието, икономическата сигурност и хуманизма за постигане на степен на развитие и прогрес в България. За постигането на тази цел и за нуждите на настоящата разработка са дефинирани следните работни задачи:

1. Да намерим мястото и важността на новите знания и иновациите, респективно научноизследователската дейност и образованието, при изграждането на информационно общество в условията на глобализация 4.0, както и на регулирането на информационните потоци, които определят информационната инфраструктура на съвременното общество и държава.
2. Да дефинираме понятието „икономическата сигурност“. Икономическата сигурност на държавата се определя от доброто управление на информацията и знанията. Във връзка с това от значение за изследването е също така намирането на релации в образованието и науката за поддържане на тази икономическа сигурност.
3. Да намерим начин за преодоляването на колективната пречка за насочване на съществуващите политически и нормативни рамки към автентично устойчиво развитие и истинско сближаване на културите в контекста на изграждането на доверие, демократични устои и хуманизъм. В борбата за глобален мир и благополучие голям успех на хуманизма е, че можем да се позоваваме на Хартата на ООН, Конституцията на ЮНЕСКО, Всеобщата декларация за правата на човека и отделни програми.

Новите знания и тяхното управление за устойчиво развитие

Последните геополитически промени ни напомнят, че Република България спешно трябва да поеме повече отговорност за собствената си сигурност, като действа в рамките на НАТО и ЕС, с партньори, когато е възможно, и сама, когато е необходимо. Силата на съюзите, в които участваме, е в единството и солидарността. Обединявайки усилията си, ще засилим стратегическата автономия на НАТО и ЕС и

способността им да работят с партньори, за да защитим своите ценности и интереси. По-силната национална държава в областта на сигурността и отбраната също укрепва съюзите и засилва трансатлантическата връзка. Тези твърдения вървят ръка за ръка, формирайки нов тип международни отношения между партньорите, което катализира процесите както на територията на държавите, така и извън тях за промяна на структурата на националните икономики. Трансформацията на икономическата система би трябвало да бъде обвързана с дълбоките катаклизми, които ни карат да преосмислим природата на обществените, икономическите и политическите отношения във и извън националната държава. Тези последици водят до преосмисляне на сигурността като система от взаимно свързани национални органи и отношения с държавите и съюзите. След последните събития в Украйна (2022) и Крим (2014) фокусът се измества към гражданската вместо към националната сигурност, която е силно обвързана с икономическата сигурност на държавата.

Причините за тези дълбоки трансформации се крият в бързото и безпрецедентно развитие на информационните и комуникационните технологии, които формират основата на нов тип отношения между държавите на различни нива. Тази нова технологична вълна допринася за промяна в икономическото мислене. Ако докъм края на XX век водещите икономисти смятаха, че база за икономическото развитие на държавата представлява инвестирането във физически и технологичен капитал, т.е. т.нар. „експанзивна теория за производството“, то в наши дни се осъзнава ролята на социалния капитал. Макроикономическите модели като QUEST, на основата на своите анализи и изследвания в областта на макроикономическата политика смятат, че инвестирането във физически и човешки капитал движи растежа. Факт е, че човешкият фактор може да се развива и усъвършенства, което води от своя страна до повишаване на производителността и постигане на висок икономически ръст на производството, а оттам съвкупният ефект е увеличаване на икономическия растеж на държавата и благосъстоянието на населението [1].

Създаването на системност за натрупване на потенциал за организиране и генериране на нови знания, които да бъдат използвани в икономиката, е основополагащо за развитието на икономиката на знанието. Друг важен аспект е свързан с нарастващата роля на знанието като база за икономическо развитие. Основа на новата икономика и на поддържането на високо ниво на икономическа сигурност представляват новите знания и образование, които се

интегрират в политиката по развитие на административния капацитет на държавата.

Основната производствена сила на съвременното общество е била и си остава науката, като всички човешки дейности се свързват посредством информацията. Унифицирането и кодификацията на теоретичните знания придобиват първостепенно значение. На тази основа се развива икономиката, базирана на знание, чрез засилване на ролята на квалификацията, професионализма и творческите способности на мениджърите и работниците като главни носители на труда и човешкия капитал. Тези схващания са основа на теория, според която знанията са основният ресурс, който е база за натрупване на богатства. На практика този ресурс, за разлика от други, е неизчерпаем по своята същност и едновременно с това е база за натрупване на нови идеи и знания, които да се използват в производството. Създаването на нови знания е ключов фактор за развитието на държавата, а равнището на развитост на икономиката на една държава и нейната способност да устоява на външни и вътрешни заплахи от друга страна, показват степента на национална и икономическа сигурност на държавата, както и са показател за нейното икономическо развитие.

Икономическата сигурност на държавата може да бъде разгледана в два аспекта – стабилност и независимост на държавата и как чрез стопанската система се повишава нивото на икономическа сигурност; и от друга страна, съвкупното ниво на икономическа сигурност, която представлява сигурността на всеки субект – участник в икономиката на държавата [2].

Необходимо, но не достатъчно условие за поддържане от държавата на високо ниво на икономическа сигурност е да се поддържа стабилност чрез устойчиво икономическо развитие. Основа на това икономическо развитие може да се изгради чрез стопанството на страната, което трябва да бъде ориентирано към иновациите, новите технологии и повишаването на знанията във всички сфери. Националната програма за икономическо развитие 2030² представя предварителните условия и целите на програмата, включително оперативните цели и основните дейности на изпълнението. В тази програма са конкретизирани целите и дейностите на националната стратегия, както и приоритетите, които са залежали за изпълнение. Програмата следва да бъде реализирана чрез множество планове (секторни), където постигането на целите да бъде обвързано с ресурсите (времеви, човешки, финансови и материални). Ако за постигането на определените цели е необходимо изпълнението на

националната програма да се осъществи от няколко институции, то програмата е междуинституционална, което изисква съгласуваност и синхронизираност.

Този ефект се засилва чрез осъзнаване на ролята на новите технологии и знания, които са резултат от взаимодействието на всички икономически субекти и институции, от една страна, както и чрез инвестиране в научноизследователска и развойна дейност, от друга страна. Инвестициите в тази област създават по-голям ефект при интегрирането и кооперирането на всички участници за постигане на съвместните цели. Необходимостта от поддържането на националната програма в актуално и адекватно на средата състояние цели тя да отговаря на новите икономически реалности. Държавата със своя административен капацитет трябва да изработи стратегия в тази област, която да се превърне в стратегически компас за бързо и устойчиво национално и регионално развитие.

Изграждането на доверие, демократични устои и хуманизъм

Човешкият ум е насочен към благородния фокус на правилната оценка на съвременното схващане за изграждане на обществото. Вярата в хората, добротата, състраданието, желанието за справедливост, одобрението на просперитета и множеството благородни истини на човешкия ум, които превръщат съществуването в цивилизован стремеж за по-голямата част от човешките дейности. Налични са милиони видове живот на Земята, от безкраен творчески, еволюционен до революционен, което прави историята и праисторията това, което са. Според личните ми схващания, ние сме най-моралните, но не единствените морални животни на Земята, което допълнително подкрепя моето убеждение, че еволюцията е доброкачествена и следователно прави Вселената добро място за съществуване и живот. Тук е мястото за обсъждане на етимологията на фразата „Богът на еволюцията“, като същевременно осъзнавам, че всички съществуващи световни религии поставят пречки пред свободата на мисълта, словото и независимите научни открития. Нехарактерна реакция от страна на светските хуманисти и учени може да бъде предизвикана от всяка характеристика на еволюцията като доброкачествено божество и може би това ще е заслужено [3].

Голяма част от човечеството смята, че мирът, а не войната, е нормалното състояние между и в рамките на нациите. Но мирът, както се казва, никога не е даденост. Той е неделим от ценности, нагласи и поведение, които трябва да бъдат приети и прилагани от лицата, вземащи решения, както и от обикновените хора. Следователно, колкото и общопризнати да са целите на мира и просперитета, те

трябва постоянно да се преразглеждат, обновяват и адаптират към изискванията на настоящето и с проекция в бъдещето. Този принцип на постоянно „настройване/адаптиране“ е основен за Новия хуманизъм. Мирът и споделеното благосъстояние са двете страни на една и съща монета. И хуманизмът е тази монета. На този фон призивът за нов хуманизъм на XXI век произтича от убеждението, че трябва императивно да преосмислим интелектуалните и моралните основи на глобализацията. Хуманизмът е бил основен инструмент за изграждането на нациите, но сега трябва да бъде основа за изграждане на планетата с многополюсен свят. Това са думите на г-жа Ирина Бокова от началото на нейния мандат като генерален директор на ЮНЕСКО³: „Да обединим хората от различни интелектуални и географски среди, за да очертаем контурите на една нова идея за Нов хуманизъм, разбираана като философия на образованието както за индивидите, така и за човечеството като такова“.

Както и самата организация се популяризира с лозунга „Хуманизмът е в ДНК-то на ЮНЕСКО“, можем да обобщим, че организацията е лаборатория за идеи, като участник в глобалната програма, чрез анализ на политики, мониторинг и сравнителен анализ, установяващ стандарти, катализатор за международно и регионално сътрудничество и доставчик на политически съвети и изграждане на капацитет, свързани с изследването и въвеждането на нови и/или ревизирани идеи, ценности, нагласи, поведение и модели и за справяне с предизвикателствата, пред които е изправена международната общност.

Следователно визията, изложена за един нов хуманизъм, базиран на знанието, е тази, която се стреми да помогне на хората да създадат свое собствено бъдеще. Това не е обикновена култура за елитите, както беше схващането в предишните версии на хуманизма. Това е основен ресурс за всички индивиди и всички общности да преследват своя собствен напредък и развитие, базиран на знанието и науката. Това предполага социално включване на всички нации и общества. На глобално ниво то се превръща във форми на сътрудничество, което насърчава трансформиращата сила на образованието, науката, културата и комуникацията. Всяко човешко същество трябва да има достъп до качествено образование, както и до ползите от науката и възможността да участва в социалния и културния живот на своята общност както на местно, така и на глобално ниво. Хуманизмът днес трябва да се разбира от всички, от правителствата до гражданското общество, като холистичен проект, основан на диалог, солидарност и творчество.

Глобалните предизвикателства на нашата ера могат да бъдат решени само чрез ефективни реформи. Те трябва да имат за цел постигането на по-справедливи и проспериращи общества, основани на знание, толерантност и равни възможности за всички чрез образование, наука, култура и достъп до информация, това по същество следва да залегне във визиите, стратегиите и програмите за развитие на съюзите и националните държави като „нов хуманизъм за XXI век“. Най-голямото предизвикателство е воденето на света към нова ера на мир и хуманизъм чрез създаване на приобщаващи, демократични и справедливи общества, чрез устойчиви икономически и социални мерки за развитие, базирани на наука, иновации и нови технологии, които да служат на човечеството и да опазят околната среда.

Хуманизмът като вдъхновение за размисъл и действие може да бъде вплетен в цялостна стратегическа рамка за обединяване на хората и засилване на тяхната съвест по отношение на потенциала на света, основан на мир, демокрация, справедливост и права на човека. Всички трябва да сме против теорията за сблъсъка на цивилизациите, а да се обединим около каузата на общите интереси за прогрес и благо. Хуманизмът е стремеж към толерантност, знание и разнообразие от култури. Трябва твърдо да вярваме, че културата, изкуството, науката, образованието, комуникацията и знанието са истинските ценности, върху които се основава същността на съвременното човечество.

Новата хуманистична идея – схващането, че мирът трябва да се изгражда в умовете на хората, е по-актуална от всякога. Реалното прилагане на тази идея обаче трябва да бъде адаптирано към новите изисквания на нашето време, оттук произтича и необходимостта за изграждане на визия за нов хуманизъм. Глобализацията ускори смесването на народи и култури. Бързото развитие на информационните технологии умножи възможностите за сближаване и социално взаимодействие. Това обаче изостри недоразуменията и създаде условия за открито противопоставяне. Освен това изменението на климата и изчерпването на природните ресурси допринесоха за втвърдяване на позициите. Този нов контекст изисква преосмисляне на условията за взаимно разбирателство и изграждане на мир, който от своя страна има нужда от ренесанс на самите принципи, залегнали в основата на хуманизма. Да бъдеш хуманист, днес означава да умеееш да адаптираш силата на едно вековно послание към контурите на съвременния свят.

Приемайки основен подход, съсредоточен върху способността на човечеството да се самоусъвършенства чрез култура и наука, възприемаме хуманизма като философия на образованието. Знанието

и културата от миналото трябва да се предават в настоящето, за да могат интелектуалните ресурси на човечеството за обогатяване и обновяване на познанието да бъдат проектирани в бъдещето.

Заклучение

Изграждането на двупосочната връзка между стопанството и населението е от особено значение за стимулиране на генерирането на знания и усъвършенстване на човешките ресурси за увеличаване на производителността на труда. Необходими са проактивни действия от страна на държавата и политическия елит за намиране на достатъчно възможности и ресурси, за създаване на необходимите условия за нормално функциониране на системите на икономиката и икономиката на знанието. От друга страна, държавата трябва да гарантира информационната сигурност като основа за изграждане на информационно общество, което е в основата на обмена на знания и информационни бази данни и определяне на курса за развитие на националното стопанство. Това поражда необходимостта от непрекъснато развитие, усъвършенстване и адаптиране на инструментариума, който е обвързан с развитието и управлението на знанието и информацията, с цел гарантиране постигането на устойчиво и методично развитие на държавата. Приемането на курс към това как да действваме и как да бъдем готови да отговорим на различните кризи и предизвикателства в днешната реалност предполага ясно и точно да възприемем подходите на хуманност на XXI век за неутрализиране на заплахите и защита на интересите ни и гражданите.

В обобщение, науката си остава най-могъщия инструмент на разума за увеличаване на просперитета и благоденствието и в съчетание с хуманизма са най-значителните императивно свързани елементи за прогреса на обществото.

Бележки

¹ Spinoza, B. <https://www.aphorisms-bg.com> (16 April 2022).

[Спиноза, Б. <https://www.aphorisms-bg.com> (16 април 2022).]

² National Development Programme BULGARIA 2030

[Национална програма за Развитие на България 2030, <https://www.minfin.bg/bg/> (15 април 2022).]

³ The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).

[Официална страница на ЮНЕСКО. <https://unesdoc.unesco.org> (15 април 2022).]

References/Литература

1. **Minasyan, G.** Strategicheski elementi na makroikonomicheskata politika v Bulgaria. Sofia, 2007.

[**Минасян, Г.** Стратегически елементи на макроикономическата политика в България. София, 2007.]

2. **Sachev, E.** Aktualni problem na ikonomicheskata sigurnost, Sofia, 2018.

[**Сачев, Е.** Актуални проблеми на икономическата сигурност, София, 2018.]

3. **Todorov, Tsv.** Tsvetan Todorov I oblozite na humanizma. 15 gledni tochki, Sofia, 2020]

[**Тодоров, Цв.** Цветан Тодоров и облозите на хуманизма. 15 гледни точки, София, 2020]

За автора

Антон Банков е докторант в свободна форма на обучение към УниБИТ – София. Интереси в областта на стратегическото ръководство и мениджмънт. Експерт в областта на планирането.

За контакт с автора: antonbankov1@gmail.com

**THE KNOWLEDGE SOCIETY AND 21ST CENTURY
HUMANISM – A DILEMMA OR IMPERATIVE
FOR THE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY
IN THE ERA OF GLOBALIZATION 4.0**

Anton Bankov

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: The geostrategic environment continues to evolve and be influenced by unpredictable and dynamic political, economic, social and scientific-technological processes. The deep transformation of the world and the development of the country go through flexible and adequate building of potential based on knowledge economy, democratic values and humanism, which will guarantee economic and social progress of the country and society.

Keywords: security environment, country development, globalization, knowledge economy, humanism.

About the author

Anton Bankov is a PhD student in free form of education at ULSIT – Sofia. Interests in the field of Strategic Leadership and Management. Expert in the field of planning.

To contact the author: antonbankov1@gmail.com